IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

SOLIQ IMTIYOZLARI VA BUDJET DAROMADLARINING UZVIYLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI

Qosimov Abduraxmon Abduxamid o'g'li
O'zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi magistranti
E-mail: abdurahmonqosimov1@gmail.com

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada soliq imtiyozlari va davlat budjeti daromadlari o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash masalalari tahlil qilinadi. Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, soliq imtiyozlari iqtisodiy faollikni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish va ustuvor tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida keng qo'llanadi. Biroq imtiyozlar yetarli baholanmasa, ular budjet daromadlarini kamaytirishi, soliq bazasini toraytirishi, raqobat muhitini buzishi va fiskal shaffoflikni pasaytirishi mumkin. Tadqiqotda O'zbekistonning so'nggi yillardagi soliq-budjet siyosati, xalqaro tashkilotlar tavsiyalari hamda ilmiy adabiyotlarda keltirilgan yondashuvlar asosida soliq imtiyozlarini baholash, ularni maqsadli qo'llash, muddatli cheklash, ochiq hisobot yuritish va fiskal samaradorlikni o'lchash mexanizmlari yoritilgan.
Kalit so'zlar: soliq imtiyozlari, budjet daromadlari, soliq xarajatlari, fiskal barqarorlik, soliq bazasi, investitsiya rag'batlari, budjet shaffofligi, soliq ma'murchiligi.

ABSTRACT. This article analyzes ways to ensure the interconnection between tax incentives and state budget revenues. Tax incentives are widely used to stimulate investment, support priority sectors, create jobs and encourage economic activity. However, if they are not properly assessed, tax incentives may reduce budget revenues, narrow the tax base, distort competition and weaken fiscal transparency. Based on recent fiscal policy discussions in Uzbekistan, recommendations of international organizations and academic literature, the article examines mechanisms for evaluating tax incentives, targeting them, applying sunset clauses, strengthening reporting and measuring fiscal effectiveness.
Keywords: tax incentives, budget revenues, tax expenditures, fiscal sustainability, tax base, investment incentives, budget transparency, tax administration.

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekistonda soliq tizimini soddalashtirish, tadbirkorlik subyektlari uchun qulay muhit yaratish va investitsion jozibadorlikni oshirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Soliq stavkalarining optimallashtirilishi, ayrim majburiy to'lovlarning qisqartirilishi, elektron soliq ma'murchiligining kengayishi hamda biznes uchun ma'muriy yukning kamaytirilishi iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, soliq imtiyozlari tizimini iqtisodiy samaradorlik va budjet daromadlari barqarorligi nuqtai nazaridan baholash masalasi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Soliq imtiyozlari iqtisodiy siyosatning muhim vositasi hisoblanadi. Ular orqali davlat muayyan soha yoki hududda investitsion faollikni rag'batlantiradi, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlaydi, eksport salohiyatini oshiradi, ijtimoiy ahamiyatga ega mahsulot va xizmatlarni arzonlashtirishga intiladi. Biroq imtiyozlarning haddan tashqari ko'pligi yoki aniq natija ko'rsatkichlarisiz berilishi budjet uchun sezilarli fiskal xarajatlarni yuzaga keltiradi. Jahon banki O'zbekiston bo'yicha o'tkazgan tahlilida soliq imtiyozlari va ozod etishlar budjet uchun bevosita fiskal xarajatlarni keltirib chiqarishini, ularni monitoring qilish esa davlat uchun qo'shimcha xarajat talab qilishini qayd etgan.

Xalqaro valyuta jamg‘armasining 2025-yilgi O‘zbekiston bo‘yicha tavsiyalarida ham soliq bazasini kengaytirish, foyda solig‘i bo‘yicha daromadga asoslangan imtiyozlarni qayta ko‘rib chiqish va samarasiz bojxona imtiyozlarini qisqartirish zarurligi ta’kidlangan. Mazkur yondashuv soliq imtiyozlari investitsiya siyosati vositasi sifatida saqlanishi mumkinligini, ammo ular budjet daromadlari barqarorligi, adolatli raqobat va fiskal shaffoflik bilan uyg‘un bo‘lishi shartligini ko‘rsatadi.

Maqolaning maqsadi soliq imtiyozlari va budjet daromadlarining uzviyligini ta’minlashning ilmiy-amaliy yo‘llarini asoslashdan iborat. Bunda soliq imtiyozlarini berishdan oldin xarajat-foyda tahlilini o‘tkazish, imtiyozlarni muddatli va maqsadli qilish, natijadorlik indikatorlarini belgilash, soliq xarajatlari bo‘yicha ochiq hisobot yuritish hamda soliq ma’murchiligini raqamlashtirish asosiy yo‘nalishlar sifatida ko‘rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy adabiyotlarda soliq imtiyozlari ko‘pincha “soliq xarajatlari” tushunchasi bilan izohlanadi. Soliq xarajatlari – bu soliq kodeksida belgilangan ayrim imtiyozlar, chegirmalar, pasaytirilgan stavkalar yoki ozod etishlar tufayli davlat tomonidan undirilmay qoladigan budjet daromadlaridir. Jorratt, Villela va Viol soliq xarajatlari budjet va soliq siyosati o‘rtasidagi chegarani aniqlashtirishini, ularni baholash esa fiskal shaffoflik uchun muhimligini ta’kidlaydi. Mikesell ham soliq xarajatlari budjeti to‘g‘ri yuritilmasa, soliq siyosati bilan budjet siyosati aralashib ketishini va qaror qabul qilish sifati pasayishini ko‘rsatadi.

Noroc soliq xarajatlarini baholash jarayonida uchta bosqich muhimligini qayd etadi: imtiyozlarni aniqlash, yo‘qotilgan daromadlarni hisoblash va ular kiritilgan maqsadga erishgan-erishmaganini tahlil qilish. Bu yondashuv ayniqsa pandemiya, geosiyosiy beqarorlik va davlat xarajatlari oshgan sharoitda dolzarbdir. Chunki budjet xarajatlari ortib borar ekan, imtiyozlar ham oddiy fiskal vosita emas, balki alohida nazorat qilinishi lozim bo‘lgan yashirin xarajat sifatida qaraladi.

Dziemianowicz va hammualliflar soliq xarajatlari fiskal illyuziya manbai bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Ularning fikricha, imtiyozlar bevosita budjet xarajatlari kabi ko‘rinmaydi, lekin davlat daromadlarini kamaytiradi. Shu sababli ularning oshishi davlat moliyasining real holatini yashirishi, budjet intizomini susaytirishi va samaradorlik nazoratini qiyinlashtirishi mumkin.

Vybíhal investitsiya imtiyozlarining fiskal samaradorligini o‘lchash metodologiyasini taklif qilib, imtiyoz natijasida yuzaga keladigan soliq tushumlari, ijtimoiy sug‘urta to‘lovlari, yangi ish o‘rinlari va davlat xarajatlaridagi tejamlarni imtiyoz qiymati bilan solishtirish zarurligini asoslaydi. Bu yondashuv O‘zbekiston uchun ham muhim, chunki imtiyozlar faqat berilgan paytdagi budjet yo‘qotishi bilan emas, balki o‘rta muddatli fiskal va iqtisodiy natijalar bilan baholanishi lozim.

O‘zbekiston misolida Jahon banki soliq imtiyozlarining ko‘pligi va ularga nisbatan yetarli xarajat-foyda tahlili mavjud emasligini muammo sifatida ko‘rsatgan. OECDning O‘zbekiston investitsiya siyosati bo‘yicha tahlillarida esa korporativ foyda solig‘i imtiyozlari investitsiya maqsadlari bilan bog‘liq holda qayta ko‘rib chiqilishi, ularning shaffofligi va samaradorligi oshirilishi kerakligi qayd etilgan. Ushbu manbalar soliq imtiyozlari va budjet daromadlari o‘rtasidagi muvozanat masalasi nafaqat nazariy, balki O‘zbekiston fiskal siyosatining amaliy vazifasi ekanini ko‘rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada tahliliy va solishtirma yondashuv qo‘llanildi. Birinchi bosqichda soliq imtiyozlari, soliq xarajatlari va budjet daromadlari bo‘yicha ilmiy adabiyotlar o‘rganildi. Ikkinchi bosqichda O‘zbekistonning so‘nggi yillardagi soliq-budjet siyosati, xalqaro moliya institutlari tavsiyalari va ochiq budjet ma’lumotlari tahlil qilindi. Uchinchi bosqichda soliq

imtiyozlari samaradorligini baholash mezonlari tizimlashtirildi hamda ularni budjet daromadlari barqarorligi bilan uyg‘unlashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqildi.

Tahlilda quyidagi mezonlarga e’tibor qaratildi: imtiyozning maqsadi, imtiyozdan foydalanuvchilar doirasi, yo‘qotilgan budjet daromadi, yangi investitsiya hajmi, yaratilgan ish o‘rinlari, qo‘shimcha soliq bazasi, raqobatga ta’sir, hududiy rivojlanish natijasi va imtiyoz muddati. Mazkur mezonlar soliq imtiyozining davlat uchun fiskal qiymatini va iqtisodiyot uchun rag‘batlantiruvchi samarasini solishtirish imkonini beradi.

ASOSIY VA TAHLILIY QISM

Soliq imtiyozlari va budjet daromadlari o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlashning birinchi sharti – imtiyozlarni iqtisodiy maqsad bilan bog‘lashdir. Har qanday imtiyoz aniq maqsadga xizmat qilishi kerak: eksportni oshirish, yuqori qo‘shilgan qiymatli ishlab chiqarishni rivojlantirish, kambag‘allikni qisqartirish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish yoki hududlararo tafovutlarni kamaytirish. Agar imtiyozning maqsadi noaniq bo‘lsa, uning natijasini baholash ham qiyinlashadi.

Ikkinchi shart – imtiyozlarni budjet xarajati sifatida ko‘rishdir. Amaliyotda soliq imtiyozi ayrim hollarda “davlat xarajati emas” degan tasavvur uyg‘otadi. Aslida esa imtiyoz natijasida budjetga tushishi mumkin bo‘lgan daromad kamayadi. Shu bois imtiyozlar har yili budjet jarayoni bilan birga ko‘rib chiqilishi, ularning qiymati alohida jadval va hisobotlarda aks ettirilishi kerak. Bunday yondashuv parlament, hukumat, tadbirkorlar va jamoatchilik uchun fiskal qarorlarning shaffofligini oshiradi.

Uchinchi shart – soliq imtiyozlarini muddatli qilishdir. Xalqaro amaliyotda “sunset clause” deb ataladigan mexanizm mavjud bo‘lib, unga ko‘ra imtiyoz ma’lum muddatdan keyin avtomatik ravishda tugaydi yoki qayta baholashdan o‘tkaziladi. Bu usul samarasiz imtiyozlarning doimiy saqlanib qolishining oldini oladi. O‘zbekiston sharoitida ham yangi beriladigan imtiyozlarga aniq amal qilish muddati, kutilayotgan natija va qayta ko‘rib chiqish sanasi biriktirilishi maqsadga muvofiq.

To‘rtinchi shart – imtiyozlarning maqsadli va teng raqobatga mos bo‘lishidir. Agar imtiyoz faqat ayrim korxonalarga individual tartibda berilsa, bozorda teng raqobat buzilishi mumkin. Bu esa samarali korxonalar emas, balki imtiyozga ega subyektlar ustunlikka ega bo‘lishiga olib keladi. Shu sababli imtiyozlar imkon qadar ochiq mezonlarga asoslanishi, soha, hudud yoki faoliyat turi bo‘yicha oldindan belgilangan shartlar asosida qo‘llanishi kerak.

Beshinchi shart – imtiyozlarning fiskal samaradorligini hisoblashdir. Imtiyoz berilgan korxona yoki tarmoq qancha qo‘shimcha investitsiya kiritdi, qancha ish o‘rni yaratdi, keyingi yillarda qancha qo‘shimcha soliq tushumi shakllantirdi, import o‘rnini bosish yoki eksport hajmini oshirishga qanday hissa qo‘shdi – bular muntazam baholanishi lozim. Agar imtiyoz budjet yo‘qotishidan ko‘ra yuqori iqtisodiy va fiskal natija bermasa, uni qisqartirish yoki bekor qilish zarur.

2024-yilning birinchi yarim yilligi bo‘yicha O‘zbekiston davlat budjeti daromadlari 2023-yilning mos davriga nisbatan 18,3 foizga oshib, 121,0 trln so‘mni tashkil etgani Moliya va iqtisodiyot vazirligi tomonidan e’lon qilingan. Bu daromadlar bazasini kengaytirish, iqtisodiy faollik va soliq ma’murchiligi samaradorligi davlat moliyasida muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, daromadlarning barqaror o‘sishi uchun soliq imtiyozlari ham umumiy fiskal strategiyaga bo‘ysundirilishi kerak.

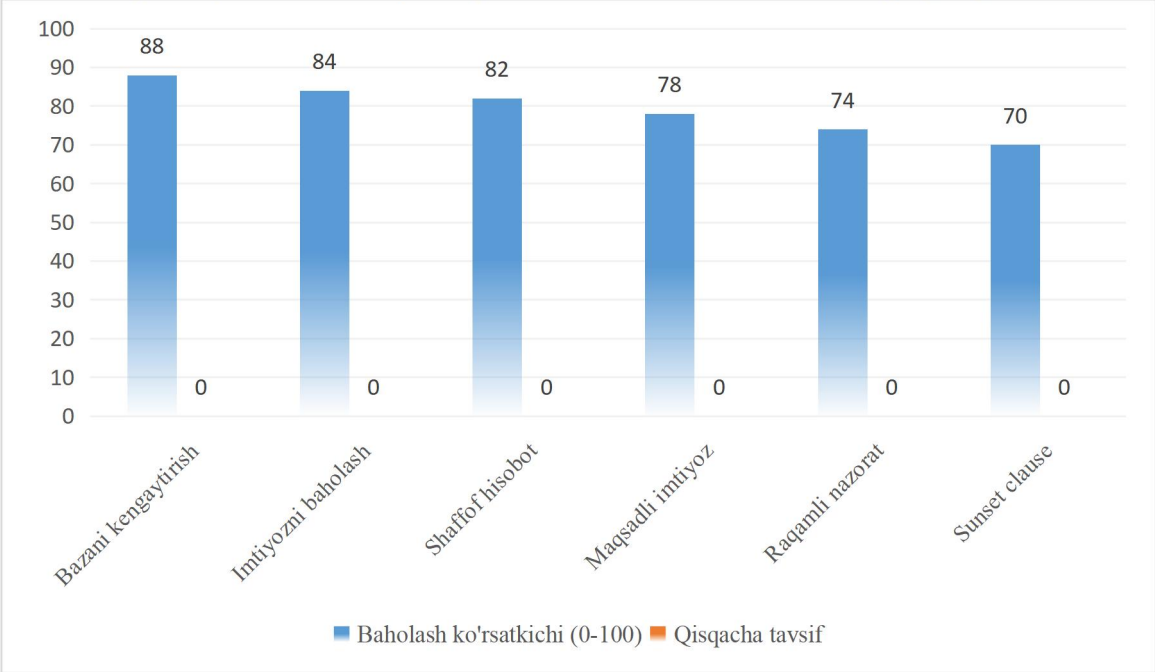
Xalqaro valyuta jamg‘armasi 2025-yilda O‘zbekiston bo‘yicha bergan tavsiyalarida foyda solig‘i bo‘yicha ayrim investitsiya imtiyozlarini qisqartirish, daromadga asoslangan imtiyozlarni qayta ko‘rib chiqish hamda samarasiz bojxona imtiyozlarini bekor qilish orqali soliq bazasini kengaytirish imkoniyatlarini ta’kidlagan. Bu tavsiyalar imtiyozlardan butunlay voz kechishni emas, balki ularni natijaga bog‘langan, shaffof va fiskal jihatdan asoslangan tizimga o‘tkazishni anglatadi.

1-jadval
Soliq imtiyozlarini budjet daromadlari bilan uyg‘unlashtirish mexanizmlari

Yo‘nalish	Amaliy mexanizm	Budjetga ta’siri	Risk	Kutiladigan natija
Xarajat-foyda tahlili	Imtiyozdan oldin fiskal va iqtisodiy baholash	Yo‘qotiladigan daromad oldindan hisoblanadi	Noto‘liq ma’lumot	Asoslangan qaror qabul qilinadi
Soliq xarajatlari hisobotlari	Har yili budjet hujjatlarida alohida ko‘rsatish	Shaffoflik oshadi	Hisoblash metodikasi murakkab	Jamoatchilik nazorati kuchayadi
Muddatli imtiyoz	Sunset clause va qayta baholash sanasi	Doimiy yo‘qotishlar kamayadi	Lobbichilik bosimi	Samarasiz imtiyozlar qisqaradi
Maqsadli mezonlar	Soha, hudud, investitsiya va ish o‘rni shartlari	Imtiyoz natijaga bog‘lanadi	Mezonlarni aylanib o‘tish	Rag‘bat samaradorligi oshadi
Raqamli monitoring	Soliq va bojxona ma’lumotlarini integratsiya qilish	Yashirin yo‘qotishlar aniqlanadi	Texnik xarajatlar	Nazorat tezlashadi
Post-audit	Imtiyoz muddati tugagach natijani baholash	Kelgusi qarorlar aniqlashadi	Baholash subyektivligi	Fiskal intizom kuchayadi

Manba: Muallif tomonidan Jahon banki, IMF, OECD tavsiyalari hamda soliq xarajatlari bo‘yicha ilmiy adabiyotlar asosida tuzildi.

Jadvaldan ko‘rinadiki, soliq imtiyozlarini budjet daromadlari bilan uyg‘unlashtirish faqat stavka yoki imtiyoz miqdorini belgilashdan iborat emas. Bu jarayon imtiyozlarni rejalashtirish, baholash, monitoring qilish va qayta ko‘rib chiqishning yagona tizimini talab etadi. Ayniqsa, soliq xarajatlari bo‘yicha ochiq hisobot yuritish va imtiyozlarni muddatli qilish budjet daromadlarining uzoq muddatli barqarorligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega.

1-rasm. Soliq imtiyozlari va budjet daromadlari uzviyligini ta’minlash omillarining shartli baholanishi.

Manba: Muallif tomonidan soliq siyosati va fiskal barqarorlik bo‘yicha zamonaviy ilmiy manbalar asosida tuzildi.

Rasmda soliq imtiyozlari va budjet daromadlari o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlashda eng muhim omillar ko‘rsatilgan. Eng yuqori ahamiyat soliq bazasini kengaytirish va imtiyozlarni baholashga berilgan, chunki aynan ushbu ikki yo‘nalish budjet daromadlari barqarorligini ta’minlaydi. Shaffof hisobot va maqsadli imtiyozlar fiskal qarorlarning ochiqligini oshiradi, raqamli nazorat esa imtiyozlardan noto‘g‘ri foydalanish holatlarini kamaytiradi. Muddatli imtiyozlar samarasiz rag‘batlarning uzoq muddat saqlanib qolishiga yo‘l qo‘ymaydi.

TAKLIFLAR:

Birinchidan, O‘zbekistonda soliq imtiyozlari bo‘yicha ma’lumotlarni yagona elektron platformada tizimli va ochiq shaklda aks ettirish maqsadga muvofiq. Mazkur platformada har bir soliq imtiyozining turi, huquqiy asosi, qo‘llanish sohasi, undan foydalanuvchi subyektlar doirasi, amal qilish muddati, kutilayotgan iqtisodiy samarasi hamda budjet daromadlariga ta’siri bo‘yicha ma’lumotlar jamlanishi lozim. Bu soliq imtiyozlarining shaffofligini oshirish, ularning samaradorligini baholash hamda budjet barqarorligiga ta’sirini aniqlash imkonini beradi.

Ikkinchidan, yirik soliq imtiyozlari bo‘yicha majburiy xarajat-foyda tahlilini joriy etish lozim. Imtiyoz berilishidan oldin yo‘qotiladigan daromad, kutilayotgan investitsiya, ish o‘rinlari, hududiy rivojlanish va kelgusidagi soliq tushumlari prognoz qilinishi kerak. Bu imtiyozning davlat uchun haqiqiy qiymatini aniqlashga yordam beradi.

Uchinchidan, imtiyozlarning ko‘pchiligi uchun muddatli amal qilish tartibini belgilash zarur. Masalan, yangi investitsiya loyihalari uchun imtiyozlar 3-5 yil muddatga berilishi, keyinchalik esa ularning samaradorligi baholanib, uzaytirish yoki bekor qilish bo‘yicha qaror qabul qilinishi mumkin.

To‘rtinchidan, soliq xarajatlari bo‘yicha yillik hisobot budjet hujjatlarining ajralmas qismi bo‘lishi kerak. Hisobotda imtiyozlar bo‘yicha yo‘qotilgan daromadlar soliq turlari, tarmoqlar, hududlar va imtiyoz maqsadlari kesimida ko‘rsatilsa, fiskal shaffoflik oshadi.

Beshinchidan, soliq imtiyozlarini davlat xarajatlari dasturlari bilan solishtirish amaliyoti kuchaytirilishi lozim. Ayrim hollarda imtiyoz berishdan ko‘ra bevosita subsidiya, grant yoki maqsadli xarajat dasturi samaraliroq bo‘lishi mumkin. Shu sababli har bir rag‘bat vositasi eng kam budjet xarajati bilan eng yuqori ijtimoiy-iqtisodiy natija berishi nuqtai nazaridan baholanishi zarur.

Oltinchidan, soliq imtiyozlaridan foydalanish ustidan raqamli monitoringni kuchaytirish lozim. Buning uchun soliq va bojxona organlari, investitsiya loyihalari bazasi hamda statistika ma’lumotlarini o‘zaro integratsiya qilish maqsadga muvofiq. Natijada imtiyozdan foydalangan korxonaning real faoliyati, eksport hajmi, yaratilgan ish o‘rinlari, investitsiya majburiyatlari bajarilishi va soliq to‘lovlari bo‘yicha tezkor hamda kompleks tahlil qilish imkoniyati yaratiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, soliq imtiyozlari iqtisodiyotni rag‘batlantirish va investitsiya faolligini oshirishda muhim vosita bo‘lib qoladi. Biroq ular budjet daromadlari barqarorligi bilan uzviy bog‘langan holda qo‘llanmasa, fiskal yo‘qotishlar, adolatsiz raqobat, shaffoflikning pasayishi va samarasiz xarajatlar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli zamonaviy soliq siyosatida imtiyozlarni berishdan ko‘ra ularni baholash, nazorat qilish va natijaga bog‘lash masalasi muhimroq ahamiyat kasb etmoqda.

O‘zbekiston sharoitida soliq imtiyozlari tizimini takomillashtirish uchun ularni maqsadli, muddatli, shaffof va fiskal jihatdan asoslangan qilish zarur. Jahon banki, IMF va OECD tavsiyalari ham aynan soliq bazasini kengaytirish, samarasiz imtiyozlarni qisqartirish va soliq

xarajatlarini ochiq baholash zarurligini ko‘rsatadi. Budjet daromadlari o‘sib borayotgan sharoitda ham imtiyozlarning har biri real iqtisodiy natija bilan oqlanishi lozim.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, soliq imtiyozlari va budjet daromadlari uzviyligini ta’minlashning eng samarali yo‘llari quyidagilardan iborat: xarajat-foyda tahlili, soliq xarajatlari hisobotlari, sunset clause mexanizmi, maqsadli mezonlar, raqamli monitoring, post-audit va parlament-jamoatchilik nazorati. Ushbu mexanizmlar imtiyozlarning iqtisodiy rag‘batlantiruvchi funksiyasini saqlagan holda budjet daromadlari barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. International Monetary Fund. (2025). Republic of Uzbekistan: 2025 Article IV Consultation - Staff Report.
2. World Bank. (2020). Uzbekistan Public Expenditure Review: Chapter 2. Tax Expenditures in Uzbekistan.
3. World Bank. (2022). Uzbekistan Public Expenditure Review: Better Value for Money in Human Capital and Water Infrastructure.
4. OECD. (2025). Assessing the design of corporate income tax incentives in Uzbekistan. Roadmap for Sustainable Investment Policy Reforms in Uzbekistan. https://www.oecd.org/en/publications/roadmap-for-sustainable-investment-policy-reforms-in-uzbekistan_20865f29-en/full-report/assessing-the-design-of-corporate-income-tax-incentives_cbaee226.html
5. Ministry of Economy and Finance of the Republic of Uzbekistan. (2024). Information on the execution of the State Budget for the first half of 2024. https://www.imv.uz
6. Ministry of Economy and Finance of the Republic of Uzbekistan. (2024). Citizens’ Budget 2024.
7. PwC. (2026). Republic of Uzbekistan: Corporate tax credits and incentives. Worldwide Tax Summaries.
8. Granof, M. H., Luby, M., & Zachary, M. (2025). An essential component of any policy toolkit to address federal budget deficits: Tax expenditure reform. Public Budgeting & Finance.
9. Noroc, D. (2023). Tax expenditures in the budgetary and tax system: Definition and evaluation. Economica.
10. Vybíhal, V. (2017). The fiscal effectiveness of the provision of investment incentives.
11. Dziemianowicz, R., Kargol-Wasiluk, A., Wildowicz-Giegiel, A., & Wyszkowski, A. (2017). Tax expenditures as an example of fiscal illusion.
12. Jorratt, M., Villela, L., & Viol, A. L. (2009). Tax expenditure budgets: Concepts and challenges for implementation. Inter-American Development Bank.
13. Mikesell, J. L. (2002). Tax expenditure budgets, budget policy, and tax policy: Confusion in the states. Public Budgeting & Finance.